



TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

**Kohti kuntoutuskumppanuutta? Millaista uutta
vuorovaikutusta on syntymässä ?**

Vappu Karjalainen

19.3.2010

Kuntoutusjärjestelmä – Asiakas: millaisin ehdoin edetään?

- Kuntoutusjärjestelmä: monta toimijaa, osajärjestelmien autonomisuus, komplementaarisuus (toisiaan täydentävä), kohderyhmärajaukset
- Kuntoutusasiakas: elämä pulmineen on tässä ja nyt > olisiko kuntoutuksesta apua?
- Kuntoutuspalvelu: (a) yhden osajärjestelmän sisällä tapahtuva yksilökuntoutus > periaatteessa selkeä, (b) järjestelmärajoja ylittävä yksilökuntoutus > yhteistyön erityinen haaste
- Kuntoutuksen käynnistyminen ja kulku: lähdetäänkö kuntoutuksen ideasta ja henkilöstä vai järjestelmän ehdoista?



Yhteistyö = kuntoutuksen keskeisin työmenetelmä kaikissa vaiheissa

(a) varhainen kuntoutus: kuntoutustarpeen tunnistaminen, kuntoutuksen puheeksi ottaminen > yhteyksien rakentaminen

- keskeinen kysymys mm. perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yksiköissä, työterveyshuollossa
- uutta: nuorten ohjaus- ja palveluverkosto kunnassa

(b) kuntoutusprosessin ajantasainen palveluyhteistyö

- kuntoutustiimit, kuntoutus-/palveluohjaajat, yhdyshenkilöt > yhteyksien ylläpito
- uutta: mielenterveys- ja päihdepalvelujen toiminnallinen yhteistyö



Kuntoutuksen monisektoriset yhteistyöelimet

- Väliinputoajista huolehtiminen; ”myöhäinen kuntoutus”: kuntoutusjärjestelmä vastuussa myös viimesijaisten ratkaisujen järjestelyistä > yhteistyöelimet
 - (a) *kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmät*
 - lakisääteinen kuntoutuksen viranomaisyhteistyö jokaisen kunnan alueella
 - (b) *työvoiman palvelukeskukset (TYP)*
 - sopimuksellisuuteen perustuvat monisektoriset palveluyksiköt 39 kaupunki(seutu)kunnassa
 - (c) *uutta: työttömien terveystalvumallit*
 - verkostoyhteistyö 17 kokeilukunnassa, kehittelyä myös useissa muissa kunnissa ja kuntayhtymissä



Kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmät

- Peppi Saikku: Asiakasyhteistyötä uudella lailla? Kuntoutuksen asiakasyhteistyön arviointia. Sosiaali- ja terveysministeriö, Selvityksiä 2006:47.
- Noin 270 ryhmää vuonna 2006; mukana sosiaali-, (mielen)terveys-, työvoima-, opetusviranomaiset + Kela; vaikeimmat asiakastilanteet, väliinputoajat
- Suurin asiakasryhmä 45/50+ -vuotiaat; työkyky, terveys, työllistyminen, kuntoutus, eläkeselvittelyt
- Maanlaajuisesti n. 3500 asiakastapausta vuodessa; vrt. työvoiman palvelukeskukset (TYP) n. 26 000 asiakasta/vuosi



Asiakasyhteistyöryhmien tulevaisuus

- lakisääteisyys!
- kuntoutuksen paikallisen asiakasyhteistyön tarve on edelleen suuri > painetta toiminnan tehostamiseen
- ryhmän tehtäväkuva: yksilöasiat vai kuntoutuksen yleinen paikallinen kehittäminen?
- entä lasten ja nuorten kuntoutusasiat ryhmien työskentelyssä?
- kuntoutuksen varhaistaminen >opitaanko ryhmien kokemusten kautta miettimään tätä asiaa?
- AYTR:ien suhde työvoiman palvelukeskuksiin: tarvitaanko molempia? yhteistyö, työnjako?



Miten asiakkaat toivovat kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmien toimivan? (SaiKKu2006)

- **Parempaa vuorovaikutusta**
 - kohtaaminen, avoin keskustelu ja selkeä kannanotto yksittäiseen asiaan
- **Ryhmälle päätösvaltaa**
 - etuudet kuntoon ja asian eteneminen
- **Asian hoidon parempi jatkuvuus**
 - palveluohjauksellinen työote



Työvoiman palvelukeskukset (TYP)

- TYP- palvelun piirissä noin puolet pitkäaikaistyöttömistä (v. 2007: 26 171 asiakasta); keskimäärin asiakkaita kuukaudessa n. 12 500 (v. 2009)
- Asiakkaat pääasiassa 25-55 -vuotiaita (nuoria noin 14% v. 2009)
- Vajaakuntoisia /osatyökykyisiä noin 35 %
- TYP- toiminnan piirissä 161 kuntaa (lähes 40% kunnista)
- Työntekijöitä noin 650; toimintamenot v. 2007 noin 35 milj. €



TYP -palvelu

- moniammatillinen tiimi (työvoimaneuvoja, sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja, kuntoutusneuvoja, työvalmentaja, psykologi ym.) > parityöskentely, tiimityö, verkostotyö
- yksilöllistä kokonais-/erityispalvelua: terveydentila, työkyky, kuntoutus, koulutus, työllisyyspoliittiset toimet, työ, eläke > yhteisvastuullisuus
- vaikeasti työllistyville – mutta vaikeimmat eivät pääse TYP-palveluun > valikoivuus
- tuloksellisuus: työllisyyspoliittiset tulokset vaatimattomia; saatu sosiaali- ja hyvinvointipoliittisia tuloksia > ketkä asettavat tavoitteet?



TYP -kuntoutus

- terveystarkastus > hoito ja kuntoutus; mm. mielenterveys- ja päihdekuntoutus
- työ- ja toimintakyvyn arviointi > kuntoutustutkimus
- kuntouttava työtoiminta > (psyko)sosiaalinen kuntoutus > aikuissosiaalityön menetelmät!
- vajaakuntoisten ammatillinen kuntoutus: työhallinto, Kela > näiden työnjako?
- kuntoutus on TYP-palvelun toiminnallinen viitekehys (vrt. aktivointi) mutta paljon on vielä tekemistä että työttömät ovat laajasti kuntoutuksen piirissä (vrt. esim. Kelan ammatillinen kuntoutus)



Verkostotyö, kumppanuus – uutta toimintakulttuuria

- ***Yhteisvastuullinen tapa toimia***
 - *sopimuksellisuus* > kukin toimija sitoutuu hoitamaan oma osansa luotettavasti > toimivaltaperusteet ja yhteistyö sovitaan selkeästi
 - *neuvottelevuus* > bottom up –lähestymistapa; asianosaiset ovat avainasemassa > pyritään tuottamaan luottamuksen rakenteita
 - tuo mukanaan uudenlaisia kysymyksiä kuten: miten asetetaan yhteisiä tavoitteita? miten niiden toteutumista seurataan? miten johtajuus ratkaistaan verkostorakenteissa?



Verkostotyö, kumppanuus – uutta toimintakulttuuria

- **Asiakas on tärkein toimija**
 - kuuntelevat ja kunnioittavat kohtaamiset > asiakkaan *omat* toiveet esiin ja ne *kuullaan* kaikissa yhteyksissä
 - palvelut ovat tarjoutumia: miten ammattilaiset toimivat niin että asiakas motivoituu tekemään valintoja?
 - työntekijä havainnoi asiakkaan ja verkoston voimavaroja, luo ja ylläpitää toivoa
 - tarvitaan yksinkertaisia dialogisia menetelmiä
 - reilu ja avoin meininki!



Verkostotyö, kumppanuus – uutta toimintakulttuuria

- ***Dialoginen vuorovaikutus***

- *erilaisuus* (ihmiset, asiantuntemus, työmenetelmät jne.) on voimavara > miten hyödyntää erilaisuutta ja tuottaa yhdessä kuntouttavia voimavarayhdistelmiä?

- *moniäänisyys*, kuuntelu ja tasavertainen vuoropuhelu tuottavat uudenlaista tietoa ja ymmärrystä vaikeastakin tilanteesta > aineksia luoville ratkaisuille ja näkökulman muutoksille

- *subjektius* on ihmiselle tärkeää (niin asiakkaalle kuin työntekijälle) > subjektius on toimijuutta, itsetuntoa ja selviytymistä

